

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

**BYZANTINE ECCLESIASTICAL MUSIC IN BUCOVINA IN
THE 19TH CENTURY AND IN THE FIRST HALF OF THE
20TH CENTURY**

PhD THESIS

Abstract

Îndrumător:

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu

Doctorand:

Sorin Neculai Marciuc

2016

CONTENTS

Introduction	4
I. The situation of the religious music in Bucovina until the 19th century	8
I.1. Bucovina, historical-geographical aspects.....	8
I.2. General considerations on the origins of the Byzantine music in Bucovina	14
I.3. The school from Suceava.....	19
I.4. The musical school from Putna	20
I.4.1. Protopsalts, teachers, composers, descendants of the musical School from Putna	25
I.4.1.1. Ioasaf the Monk	25
I.4.1.2. Dometian Vlahul	26
I.4.1.3. Evstatie Protopsaltul.....	27
I.4.1.4. Theodosie Zotica	30
I.4.1.5. Deacon Macarie from Dobrovăț Monastery	32
I.4.1.6. Antonie the Hieromonk.....	33
I.4.1.7. Other descendants of the musical School from Putna.....	34
I.4.2. Musical manuscripts from Putna, gems of the universal culture	35
I.5. The school from Dragomirna.....	43
II. Musical manuscripts in Bucovina: 19th century and the first half of the 20th century	47
II.1. Musical manuscripts from Romania, source of inspiration for the future generations	47
II.2. Musical manuscripts from Putna Monastery	51
II.3. Musical manuscripts from Teodoreni Monastery.....	55
II.3.1. Romanian-Greek manuscript no. 412 – Anthologion, binded with <i>Ακολουθια Της Λειτουργιας</i> – Chants of the Holy Liturgy by Petros Lampadarios Peloponnesios	56
II.3.2. Romanian-Greek manuscript no. 419 – Antologion	64
II.3.3. Romanian-Greek manuscript no. 420 – Antologion	74
II.3.4. Romanian-Greek manuscript no. 421 – Antologion	81
II.3.5. Romanian-Greek manuscript no. 422 – Antologion	85
II.3.6. Romanian-Greek manuscript no. 424 – Antologion	92
II.3.7. Romanian manuscript no. 409 – Anthology, binded with <i>Psaltichia bisericească</i> by Silvestru Morariu Andrievici.....	102
II.4. Musical manuscripts from Sucevița Monastery	106
II.4.1. Romanian manuscript no. 1933 – Anthologion	108
II.4.2. Romanian manuscript no. 1937 – Anthologion	122
II.4.3. Romanian manuscript no. 1942 – Anthologion	131
II.4.4. Romanian manuscript no. 1947 – Anthologion	135
II.4.5. Other manuscripts from Sucevița monastery	139
II.5. Musical manuscripts from Moldovița Monastery	141
II.5.1. Romanian manuscript no. 817 – Horologion	142
II.5.2. Romanian manuscript no. 818 – Anthologion	147
II.5.3. Romanian-Greek manuscript no. 983 – Anthologion	152
II.6. Musical manuscripts from Slatina Monastery	156
II.6.1. Romanian manuscript B II 11 – Anthologion.....	158
II.6.2. Romanian manuscript C III 3 – Lamentation of Christ	162

II.6.3. Other manuscripts from Slatina Monastery	165
II.7. A psaltic manuscript from the Museum of Art Ion Irimescu from Fălticeni: Romanian-Greek manuscript 905 – Anthologion	166
II.8. Romanian manuscript 2738 from the Bucovina Museum Complex from Suceava, binded with Psaltichia bisericească by Silvestru Morariu Andrievici	179
II.9. Musical manuscripts from Dragomirna Monastery	181
III. Ecclesiastical musical education and representatives of the music of Byzantine tradition in Bucovina in the 19th century and the first half of the 20th century	184
III.1. Ecclesiastical musical education	184
III.1.1. Theological Institute from Cernăuți	186
III.1.2. Faculty of Theology from Cernăuți	189
III.2. Representatives of the music of Byzantine tradition in Bucovina in the 19th century an the first half of the 20th century	194
III.2.1. Metropolitan Silvestru Morariu Andrievici	194
III.2.2. Isidor Vorobchievici	204
III.2.3. Mihai Ursuleac	210
III.2.4. Other psalts, teachers of Byzantine music, composers, copyists from Bucovina	214
III.2.5. Psalts, teachers of Byzantine music, composers, copyists, that may be found in the manuscripts from Bucovina	222
IV. Ecclesiastical choral music from Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century	227
IV.1. Important representatives composers conductors	229
IV.1.1. Carol Miculi	229
IV.1.2. Isidor Vorobchievici	230
IV.1.3. Ciprian Porumbescu	231
IV.1.4. Victor Vasilescu	235
IV.1.5. Eusebie Mandicevschi	236
IV.1.6. Gheorghe Mandicevschi	238
IV.1.7. Constantin Șandru	239
IV.1. 8. Iancu Ursuleac	240
IV.1. 9. Alexandru Zavulovici	240
IV.1. 10. Dionisie Para	241
IV.1.11. Radu Paladi	242
IV.2. Important societies which promoted the ecclesiastical choral music from Bucovina	243
IV.2. 1. Student society „Arboroasa”	243
IV.2. 2. Academic society „Junimea”	244
IV.2. 3. Musical society „Armonia”	244
IV.2. 4. Society „Academia Ortodoxă”	245
Conclusions	247
Bibliography	252
Appendices	277

Keywords: Bucovina, Byzantine music, musical manuscript, neums, Cherubic hymn, doxology, axion, monastery, psaltic music, protopsalt.

Music penetrates deeply a man's soul and makes him vibrate. It awakes our whole being and, from deep down inside, it reflects over our faces expressing joy, sadness, lingering, melancholy, light... . we may listen to Bach, Chopin, Mozart or Enescu, we may enjoy the chords of the beautiful Romanian folkloric creations or those of the other nations, they all represent the spiritual bursts of people who express a certain feeling which, most often, cannot be translated into words. However, when we speak about the religious music, it all receives another dimension. "The religious music isn't music!"¹. The religious music in general and the psaltic music of Byzantine tradition in particular is prayer, it is a doxologic lift, it is the dialogue between creation and its Creator.

If before the fall, man chanted the happiness he enjoyed through his closeness to God, at the gates of Heaven, after the long mourning stopped, I think that the first chant was that of longing, the chant of longing for God, for His unspeakable peace, for His comforting love. Chanting the longing for God man created the services that were sung before the first altars, trying through this gesture to remember the beautiful chords that he heard in Heaven, sung by the angels to this respect the religious music is prayer that connects the fallen man with the Holy Trinity – the structure of the supreme love².

The Holy fathers inspired by the Holy Spirit composed the first Christian hymns. Hence, when we sing religious Byzantine music or of Byzantine tradition we return to the beginning, we drink from the clear water of the spring and we maintain the right path, Orthodoxy. If in the first centuries Christians fought against heresies that tried to penetrate into the Church, through the formulation of the truth of faith and through its confession within the common chant, along its existence of two milleniums, the Orthodox Church managed to preserve unaltered the truth of faith and because of the cultivation of a type of chant that was in agreement both from the point of view of the melody and from that of the text, with the authentic Byzantine tradition. Thus, a clear and true preaching was developed through music, the religious chanting proving its missionary abilities, especially within the cult, contributing to the fulfillment of the communion amongst the faithful, between the faithful and God, teaching them how to pray and what God to praise.

¹Constantin Secară, *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006, p. 5.

²Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, ediția a III-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 293.

In Bucovina, the ecclesiastical music of Byzantine tradition has deep roots, being practiced along the centuries in churches and monasteries. But, in the history of this territory there was a time, 1774-1918, when because of the domination of the Habsburg Empire, there were attempts to denationalize the Romanians who lived here, to estrange them from their mother tongue, from those that had been their brothers, from their traditions and especially from the national church. In this context the ecclesiastical music of Byzantine tradition once sung by renowned protopsalts from the Musical School from Putna or by psalts from the churches of the parishes, suffered a great deal in the attempt to replace it with the Western music. That is why, in the approach of the thesis *Byzantine Ecclesiastical Music in Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century* we will try first of all to answer several questions that may clarify the situation of the ecclesiastical music from Bucovina during that period, following the manner in which it succeeded or not to remain on the path of the Byzantine melody and to help maintain the authentic Orthodox spirit on this territory. Hence:

- What happened from a musical point of view on the territory that we now call Bucovina, until the 19th century?
- Taking into account the Austrian domination for almost a century and a half, to what extent did the Byzantine musical tradition, practiced in Bucovina until the 19th century, preserve, enrich or impoverish during this period?
- Can the Byzantine melody characteristic to the famous manuscripts from Putna and the neumatic notation be found within the cult of the Orthodox churches from Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century?
- Are there musical manuscripts that prove the fact that in Bucovina the religious music of Byzantine tradition was sung during the entire period?
- Who were the protopsalts, teachers of psaltic music or cantors that worked in Bucovina, in what schools and in what conditions did they learn, what are the solutions they identified so that the ecclesiastical music continued to be taught and sung in the Orthodox churches?
- How did it penetrate and who were the composers that contributed to the development of the ecclesiastical choral music from Bucovina during a century and a half?

These are a few of the questions that we tried to answer within this thesis.

Chapter I: The situation of the ecclesiastical music in Bucovina until the 19th century

Usually, as it is used by historians, the name *Bucovina* refers to two provinces. On the one hand, we are speaking about Bucovina that belonged to the Habsburg Empire, and then to the Austrian-Hungarian Empire, between 1774-1918 and which rejoined Great Romania in 1918 and 1940. It was situated in the north-east of the Carpathians and it comprised most of the territory of nowadays Suceava County, namely: Rădăuți, Suceava, Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei, Siret and Vicovu de Sus with their surrounding areas; as well as a smaller territory which is now part of Ukraine, constituted of Cernăuți, Cozmeni, Zastavna, Vășcăuți, Vijnița, Sadagura and Storojineț. This territory had several names along the years, such as The Upper Land (Țara de Sus), The Land of Moldova (Țara Moldovei), Plonina, Cordon, Cordun or Arboroasa, but it received the name Bucovina in 1774, once the territory was annexed to the Habsburg Empire. Its name has its origins in the Slavonic word for *beech* which is *buk*, hence the word *Bucovina* may be translated with *The Land of beech*. On the other hand, through Bucovina we now understand only the homonym province that belongs to Romania and which is basically the same area that remained within the borders of Romania after 1940.

Until the beginning of the 19th century there are a lot of mentionings in the documents referring to the ecclesiastical music of Byzantine tradition from this territory. It was sung in the churches even from the first centuries of Christianity and it was transmitted orally from teacher to disciple the same way that Sava from Buzău learned from his teacher, priest Sansala, the same way that many other psalms must have learned from their teachers although their names are not mentioned by the documents.

In the territory of Bucovina, the ecclesiastical music was taught in schools from the beginning of the 15th century in the School from Suceava. Also named *The School of Alexandru the Good*, the school functioned here for almost two centuries, and one of the teachers who taught music here was the learned monk Grigore Țamblac (1365-1450) born in Tarnovo, in Bulgaria.

Starting with the 16th century we have the first mentions in the documents about the famous Musical School from Putna. Amongst the protopsalms and teachers that functioned here we mention Ioasaf the Monk, Dometian Vlahul, Evstatie the Protopsalt, Theodosie Zotica, Deacon Makarios from Dobrovăț Monastery, Antonie the Hieromonk, Ioan the Deacon, Paisie the Monk, Ghervasie the Hieromonk. Some of these contributed to the formation of the twelve manuscripts from Putna discovered until now in various libraries in

Romania and abroad: *Manuscript 56/544/576 – Putna I*, binded together with *Manuscript Putna II* and published together, which may be found at Putna Monastery; *Manuscript Dragomirna 1886*, which can be found in the library of Dragomirna Monastery, *Manuscript BAR 283* and *Manuscript BAR 284*, which may be found in Bucharest in the Library of the Romanian Academy; *Manuscript I-26* preserved in the Central University Library “Mihai Eminescu” from Iassy; *Manuscript 350* from the Museum of History from Moscow, *Manuscript 13.3.16* from the Library of the Academy of Sciences in Leningrad, Iațimirski fund; *Manuscript 1102*, preserved in the State Historical Museum from Moscow, Synodal Collection; *Manuscript 258* in the Library of Leimonos Monastery, in Lesbos Island – Greece; *Manuscript 816* in the fund of the Library of the Museum of Archaeology and Church History from Sofia– Bulgaria; *Slavonic Manuscript 12* from the fund of the Library of “Karl Marx” University from Leiptzig – Germany; *Manuscript 1060* preserved in the Library of the Catholic University – Institute of Linguistic Studies Lviv, Ukraine. The discovery of these manuscripts and also the names of the protopsalts are a clear testimony with respect to what the Musical School from Putna really meant for the development of the ecclesiastical music of Byzantine tradition in Bucovina and not only there.

Although the testimonies are scarce, we mentioned the existence of a school in which ecclesiastical music was amongst the subjects taught, namely the School from Dragomirna Monastery. This school flourished especially in the time of Anastasie Crimca and the in the time of metropolitan Gavriil Calimachi, who entrusted the lead of the monastery for 10 years to the great reformer of the monastic life from Moldavia, Paisie Velicicovski.

Time, in general, is the one which similar to a griddle that differentiates the good from the bad. The first are placed in the shining part of the history while the latter fall, fade and are inevitably forgotten. The musical activity that developed on the territory of Bucovina until the 19th century was never forgotten. Famous schools such as those from Suceava, Putna and Dragomirna, renowned teachers and protopsalts such as Grigore Țamblac, Ioasaf the Monk, the one who was brought from Neamț Monastery by Prince Stephen the Great to organize the cultural-spiritual life from Putna Monastery, Dometian Vlahul, Evstatie the Protopsalt, Theodosie Zotica, Deacon Makarios from Dobrovăț, Antionie the Hieromonk and other contributors mentioned or who wanted to remain anonymous, the musical manuscripts, spread in various European libraries and discovered in the past decades by passionate researchers from Romania and from abroad, all these are offered an important place by the historians, musicologists and Byzantinologists. Hence, the musical gems created on the territory of

Bucovina passed the test of time and reached the present days, which proves their value and importance for the culture and the faith of the Romanian nation.

Chapter II: Musical manuscripts from Bucovina: 19th century and the first half of the 20th century

The musical manuscripts from Romania represent an undeniable proof of the existence of the Byzantine music on the territory of our country from ancient times, but, in the same time, they are an endless source from which the contemporary musicologist can inspire permanently and which, along the years, revealed gradually its richness.

In the past decades of the 20th century a collection of systematic catalogues of these manuscripts was initiated. To this respect, in 1974 the PhD thesis of father Nicu Moldoveanu is published with the title “Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română, manuscrise muzicale vechi bizantine, grecești, românești și româno-grecești” (Sources of the Psaltic Chants in the Romanian Orthodox Church, Byzantine, Greek, Romanian and Romanian-Greek Old Musical Manuscripts). In 1999, Alexie Buzera publishes the volume “Cultura muzicală românească de tradiție bizantină din secolul al XIX-lea” (The Romanian Musical Culture of Byzantine Tradition in the 19th Century), published by the Fundation Scrisul Românesc from Craiova, in which he makes a systematic presentation of the musical manuscripts and published volumes from the 19th century. Another work is that of Prof. PhD. Marcel Spinei, with the title “Manuscrise muzicale psaltice bizantine și de tradiție bizantină din România” (Psaltic Musical Manuscripts Byzantine and of Byzantine Tradition from Romania), in which the author presents an almost exhaustive cataloging of the manuscripts that were discovered in Romania until 2005. “Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI – XX” (The Catalogue of the Manuscripts of Sacred Music from Moldavia – 11th -20th centuries), in two volumes, to which a series of experts contributed, such as Rev. Conf. Univ. PhD. Florin Bucescu, Conf. Univ. PhD. Constantin Catrina, Prof. Univ. PhD. Vasile Vasile, Rev. Lect. Univ. PhD. Alexandrel Barnea, Lect. Univ. PhD. Irina Zamfira Dănilă, is an important work published in Iassy in 2010. The newest issue regarding the catalogue of the manuscripts is “Dicționarul de muzică bisericească românească” (The Dictionary of Romanian Ecclesiastical Music), published at Basilica Publishing House in 2003 in which the coordinators of the volume: Rev. Prof. PhD. Nicu Moldoveanu, Rev. Prof. PhD. Nicolae Necula, Rev. Prof. PhD. Vasile Stanciu, Archdeacon Prof. PhD. Sebastian Barbu-Bucur. Besides the musical terms and the biography of the musicians from our country, the volume also presents briefly the manuscripts that were discovered in Romania until now.

For the manuscripts from Bucovina, besides the one we have mentioned, important discoveries were made by Rev. PhD. Florin Bucescu, Father Alexandrel Barnea, Costel-Mirel Nechita, Mihaela Moroșan, who through their efforts added a few valuable pieces in the Romanian musical Pantheon. However, we cannot say that the thesaurus of the musical manuscripts from Romania has been completely revealed. Following their ancestors, trying to continue building on the foundation set by them, theologians and musicians continue the research in order to discover new manuscripts.

In this chapter of the thesis I presented the psaltic manuscripts from the 19th century and the first half of the 20th century from Bucovina, some of which have already been discovered by the specialists and others being new for the specialized literature. Hence, we described in detail 18 manuscripts discovered in various archives from Bucovina thus trying to contribute to the replenishment of the Romanian musical treasure and updating and also to prove that in Bucovina the Byzantine music was sung even during the Habsburg domination.

We discovered seven manuscripts at Teodoreni Monastery, which means more than 1200 pages: the Romanian-Greek manuscript no. 412– Anthologion, bided with *Ακολουθια Της Λειτουργιας*–the Chants of the Holy Liturgy by Petros Lapadarios Peloponnesios, Romanian-Greek manuscript no. 419– Anthologion, Romanian-Greek manuscript no. 420– Anthologion, Romanian-Greek manuscript no. 421 – Anthologion, Romanian-Greek manuscript no. 422– Anthologion, Romanian-Greek manuscript no. 424 – Anthologion, Romanian manuscript no. 409 – Anthology, bided with *Psaltichia bisericească* by Silvestru Moraru Andrievici. These are copied between 1833 and the first half of the 20th century by codicographers such as: Dumitru Popovici, Gheorghe Grigoriu, Ioan Bicăjanu, Dumitru Psalt, Grigori Popovici, Constantin Ionescu and others who remain anonymous. The chants from these manuscripts are the creations of renowned composers: Petros Lampadarios Peloponnesios, Grigore the Protopsalt, Konstantin the Protopsalt, Daniil the Protopsalt, Theodor Ecdicul, Ioan Kladas, Hurmuz Hartofilax, Mihalachi Vlahu, Neculau, Cyril the Archbishop, Makarios the Hieromonk, Petru the Protopsalt, Visarion the Hieromonk, Iacov the Protopsalt, Talasie Iereos, Petru Berechet, Visarion the Hierodeacon, Kir Ioan the Protopsalt, Kir Sinesie, Petru Vizantie, Visation Târnăveanul, Ioan the Protopsalt, Iosif the Protopsalt, Kir Kalinicu, Iosif the Monk, Constantin the Protopsalt, Meletie Sinaitul Critul, Kir Anastasie, Kir Petru, Gheorghe Critos, Ioan Glikis, Ioan Kladas, Gheorghe Lesviu Didascălu, Grigoriu, Neculai Psalt, Nechifor Cantuniari, Kir Iordachi, Nechifor the Archdeacon or by other composers who wished to remain anonymous. The compositions use the new notations, meaning the Chrysantic notation, and are written in Romanian and Greek.

Out of the total number, 60% represent chants in Greek and the rest of 40% are chants in Romanian. The manuscripts come from the parishes: *Saint Nicholas-Lămășeni*, *Saint Archangels-Pâraie*, *Saint Nicholas-Liteni*, *The Dormition of the Virgin Mary-Plopeni*, *Saint Archangels-Văratice*, most of them on the territory of Bucovina.

Sucevița Monastery, although somewhat robbed along the years, still preserves an important number of manuscripts that testify for the life and feelings of our ancestors. Regarding the musical manuscripts, we discovered here four manuscripts: Romanian manuscript no. 1933– Anthologion, Romanian manuscript no. 1937– Anthologion, Romanian manuscript no. 1942– Anthologion, Romanian manuscript no. 1947– Anthologion, manuscripts that come to strengthen the idea of the existence of the Byzantine music in the churches and monasteries from Bucovina at the beginning of the 20th century. These comprise over 600 pages of Byzantine music in the Chrysantic system, all copied between 1920 and 1947. The copyists were: Monk Filaret Buliga, Hieromonk Anania Mursă Basarabean, Irinarh Vântu, Petrescu Emilian, Protos. Teofan Anghel, Brother Munteanu Neculai, Sister Sofica Sofron, Felicia BULceag, Silvestra Sofițchi, Nun Antonina and Archdeacon Ghenadie Honciuc. The authors of the chants from the manuscripts that can be found at Sucevița Monastery are Romanian, and most of them had a prodigious activity: Dimitrie Suceveanu, Emanuel Zmeu, Ioan Zmeu, Grigoriu the Protopsalt, Ghelasie Basarabeanul, Manolache Hristea, Ștefan Popescu, Iosif Naniescu, Nectarios the Protopsalt of the Holy Mountain, Varlaam Protosinghelulbfrom Ciolanu Monastery, Nae Georgescu, Makarios the Hieromonk, Anton Pann, Ioan Popescu Pasărea, Father Nectarie, G. Claru, Memnon Salvan, Nifon Ploieșteanu, Hristofor Furcă, Nectarie Schimonahul, Nicolae the Protopsalt, Archdeacon Ghenadie Honciuc, Bishop Ghrasim Safirin, Filotei Moroșanu. The text of the chants is in Romanian, and from the total number 60% are written with Latin characters and the remaining 40% are written with Cyrillic characters.

At Moldovița Monastery we discovered three musical manuscripts which comprise more than 400 pages of ecclesiastical music of Byzantine tradition: Romanian manuscript no. 817– Hologion, Romanian manuscript no. 818– Anthologion, Romanian-Greek manuscript no. 983– Anthologion. All these were copied in the 19th century, to be more precise, between 1838 and 1849 by codicographers such as: Teofan Cântărețul, Sinfora the Nun, Ghelasie the Monk and other who remained anonymous. The chants from these manuscripts are written by famous composers: makarios the Hieromonk, Gherman Neon Patron the Bishop, Anton Pann, Petros Lampadarios, Gheroghe Critianul, Hurmuz Hartofilax, Mihalache the Protopsalt, Grigorie the Protopsalt Țarigrădeanul or by composers that wished to remain anonymous. The

compositions use the new notations, meaning the Chrysantic notation and they are written in Greek and Romanian with Cyrillic characters. Out of the total number the chants in Romanian represent 99% and in Greek there are only two chants, in the Moldovița manuscript 983, pages 246 and 263.

From Slatina Monastery we described two manuscripts: Romanian manuscript B II 11 – Anthologion, Romanian manuscript C III 3 – Lamentation of Christ. We also discovered a manuscript in the Museum of Art *Ion Irimescu* from Fălticeni – Romanian-Greek manuscript no. 905 – Anthologion and a manuscript from the Bucovina Museum Complex from Suceava – Romanian manuscript 2738, binded with *Psaltichia bisericească* by Silvestru Morariu Andrievici.

To these we add 11 manuscripts described briefly: Romanian manuscript 2409, Romanian manuscript 1456, Slavonic manuscript 55/576 IV from Putna Monastery; Slavonic manuscript 414 from Sucevița Monastery; Slavonic manuscript 23 I, Slavonic manuscript 23 II, psaltic manuscript written in 1938, psaltic manuscript copied by Valentina Baltag, psaltic manuscript B II-3 M from Slatina Monastery; Slavonic manuscript no. 1918 and Slavonic manuscript no. 313 from Dragomirna Monastery.

All these manuscripts prove that in Bucovina, even under the domination of the Austrian power, there were preoccupations for the music of Byzantine tradition, a music which was sung in the churches by the psalms who copied or used these manuscripts for the divine service.

Chapter III: Ecclesiastical musical education and representatives of the music of Byzantine tradition from Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century

For a good passage of the divine service both in churches and in monasteries, elementary knowledge in the linguistic and musical field were a necessity even from ancient times. That is why before the institutionalized education appeared, the knowledge in these domains and in many others, was achieved through the schools of the parishes and monasteries, where the priests with the help of the teacher of the village guided the teenagers towards the discovery of the mysteries of writing, reading and singing. In Bucovina the ministrants of the church could be done in Suceava, at the School of Alexandru the Good, at Putna, at the famous School from the time of Prince Stephen the Great, at Dragomirna, the built by Anastasie Crimca but, we think that there were also a lot of other schools in parishes and monasteries of which we have no proof today.

The ecclesiastical musical education from Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century developed within four institutions: The Clerical School from Suceava, founded in 1786, in the rooms of the old Metropoly, after the model of the Theological School from Carlowitz, administered at the beginning by the Serbian archdeacon Daniil Vlahovici; the Theological Institute from Cernăuți, opened officially on October 4th 1827, at the initiative of Bishop Isaia Baloșescu, which will function after the model of the old Spiritual Academy from Putna Monastery; the Clerical Seminary within the Theological Institute from Cernăuți, which also had a School for ecclesiastical chanters, opened on January 12th 1828 and the Faculty of Theology from Cernăuți within the University *Alma-Mater Francisco-Josephina*, opened on October 4th 1875. In these schools the subjects were taught in various languages: Latin, Greek, German, Romanian and until the new Orthodox textbooks were published, the theological subjects were taught using Catholic materials. The students learned ecclesiastical music using linear notation and not neums. Ecclesiastical music was taught by two teachers, one for the Romanian chants and the other for the ecclesiastical music after Russian melodies.

In order for the religious music sung in the churches from Bucovina to maintain its authentic Orthodox character, several lovers of religious music made impressive efforts. To this respect Metropolitan Silvestru Morariu Andrievici started an activity of collecting the psaltic Romanian melody transmitted orally in Bucovina followed by the transposition of the chants on linear notation, an activity which results into a volume with the title *Psaltichia bisericească așezată în noate musicale*, published in Vienna in 1879. This is an ample work which comprises most of the essential chants necessary to the divine service and it comes providentially to support the psaltic music from Bucovina. Metropolitan Silvestru Morariu Andrievici is joined by father Isidor Vorobchievici who compiled a *Psaltichie bisericească sau cântec de slavă*, which he publishes in Lvov in 1896. A novelty brought by this work is the presentation of the melodies of the eight voices on three variants: Russian, Greek and Bulgarian, which determines us to state that the *Psaltichie* of Isidor addressed all the inhabitants of Bucovina regardless of the ethnic group but in the same time it wanted to bring a certain clearness to the mixed chants that were used in the autochthonous churches. Archdeacon Mihai Ursuleac is another special man who brings an important contribution to the development of the religious music from Bucovina, through his two works *Psaltichia română* and *Psaltichia slavonă*. *Psaltichia română* signed by Mihai Ursuleac is in fact an improved edition of the *Psaltichie* from 1879 by Silvestru Morariu Andrievici, to which he adds the original chants of the author and the *Psaltichia slavonă* is a reduced version of the *Psaltichiei române*, in which the melody presents small adaptations for the Slavonic text.

To the preservation and development of the

Ecclesiastical music of Byzantine tradition from Bucovina an important contribution was also brought by other psalts, teachers or copyists of musical manuscripts. Nun Antonina, Isaia Baloşescu, Teofan Bărbier, Ioan Bicăjanu, Dimitrie Gherasim, Grigori Psalt, Grigori Iliuţ, Constantin Ionescu, Macarie Hierodeacon, Constantin Milici, Constantin Ioan Negru, Ilarion Pavel, Victor Berariu, Eugen Jancovschi, Ioan Popescu, Dumitru Popovici, Ioniţă Pralea, Samuil Hierodeacon, Sinfora Monahia, Sora Sofica Sofron are just some of those who, through their physical, material or intellectual efforts managed, in trying times, to preserve under a certain form and sometimes to enrich the musical treasure of Byzantine tradition inherited from their ancestors. Because of them, for a century and a half, the Orthodox faith in Bucovina succeeded in keeping its clarity, for which posterity has the moral duty to thank them.

Chapter IV: Ecclesiastical choral music from Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century

In Romania the ecclesiastical choral music penetrated rather late that is in the second half of the 19th century. In this century, as father Nicu Moldoveanu said, the religious music accumulated everything that could be accumulated for the 20th century to become an epoch of synthesis of the most beautiful, equilibrated, clear and accessible.

In Bucovina, starting with the second half of the 19th century, together with the homophonous music choral music was chanted as well. Its access was facilitated because of the Austrian domination and of the relationships developed during a century and a half between the Romanians from Bucovina and the administrative and cultural environment from Vienna. In the conservatory from the Austrian capital “Akademie für Musik und darstellende Kunst” maybe the most prestigious conservatory of that time, studied almost all the musicians from Bucovina, and Eusebie Mandicevshi, the son of the priest Vasile Mandicevschi, even became a renowned professor of this institution.

In this context, the ecclesiastical choral music from Bucovina of that time went through a period of incredible ascension. Carol Miculi, Isidor Vorobchievici, Ciprian Porumbescu, Victor Vasilescu, Eusebie Mandicevschi, Gheorghe Mandicevschi, Constantin Şandru, Iancu Ursuleac, Alexandru Zavulovici, Dionisie Para, Radu Paladiare the most famous names of those who contributed to this ascension through their compositions and through their didactic, pedagogical and conducting activity. They manifested their talent within various student and cultural societies such as Arboroasa, Junimea, Armonia or Academia Ortodoxă, and

succeeded through their activity to bring the ecclesiastical choral music from Bucovina on the highest peaks. Their compositions prove professionalism and dedication with which they worked to enrich the musical patrimony from Bucovina. However, most of the ecclesiastical choral creations of these composers are powerfully influenced by the Western music, which is far from the traditional style manifested through the psaltic music used in the Orthodox churches, which may be explained by the cultural environment. As a result, only a reduced number of Liturgies or religious choral songs written by the musicians from Bucovina managed to become a part of the divine service of the Romanian Orthodox Church, most of them being sung especially because of their beauty and melody, in religious concerts, presented by the Romanian choirs both in the country and abroad.

Hence, in Bucovina in the 19th century and in the first half of the 20th century, ecclesiastical music had a sinuous trajectory, but, through the divine providence and through the contribution of people who loved music, the Church and the nation, it succeeded in maintaining the path of the Orthodox chants of Byzantine tradition inherited from our ancestors. The Byzantine melody could be heard both in its original form, sung, most probably discreetly in the monastic melodies, from manuscripts using neums, and in an adapted form, using linear notation, from the *Psaltichii* of Silvestru Morariu Andrievici, Isidor Vorobchievici or Mihai Ursuleac, keeping a spirit of prayer with the Romanian brothers from across the borders of the historical Bucovina.

Bibliografie

Ediții ale Sfintei Scripturi

BIBLIA adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino Domnul Țării Românești, retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod. Vezi varianta retipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

BIBLIA sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

BIBLIA sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

I. Izvoare

A. Inedite

Biblioteca Mănăstirii Putna

1. Manuscrisul 56/544/576-Putna I – Antologhion, începutul secolului al XVI-lea.
2. Manuscrisul 56/544/576-Putna II – Antologhion, prima jumătate a secolului al XV-lea.
3. Manuscrisul românesc Putna nr. 2409 – Antologhion, începutul secolului al XIX-lea.
4. Manuscrisul românesc Putna nr. 1476 – Antologhion, anul 1957.
5. Manuscrisul slavon Putna nr. 55/576 IV – Irmologhion, secolul XVIII.

Biblioteca Mănăstirii Teodorenii

6. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 412 – Antologhion, anul 1866.
7. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 419 – Antologhion, anul 1836.
8. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 420 – Antologhion, anul 1852
9. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 421 – Antologhion, începutul secolului al XIX-lea.
10. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 422 – Antologhion, anul 1839.
11. Manuscrisul româno-grecesc Teodorenii nr. 424 – Antologhion, anul 1833.
12. Manuscrisul românesc Teodorenii, nr. 409 – Antologie, anul 1879.

Biblioteca Mănăstirii Sucevița

13. Manuscrisul românesc Sucevița nr. 1933 – Antologhion, copiat între anii 1920-1933.
14. Manuscrisul românesc Sucevița nr. 1937 – Antologhion, anul 1937.
15. Manuscrisul românesc Sucevița nr. 1942 – Antologhion, anul 1942.
16. Manuscrisul românesc Sucevița nr. 1947 – Antologhion, anul 1947.
17. Manuscrisul slavon Sucevița 414 – Irmologhion, anul 1863.

Biblioteca Mănăstirii Moldovița

18. Manuscrisul românesc Moldovița nr. 817 – Horologhion, anul 1838.
19. Manuscrisul românesc Moldovița nr. 818 – Antologhion, anul 1849.
20. Manuscrisul româno-grecesc Moldovița nr. 983 – Antologhion, anul 1838.

Biblioteca Mănăstirii Slatina

21. Manuscrisul românesc Slatina B II 11 – Antologhion, prima jumătate a secolului XIX.
22. Manuscrisul românesc Slatina C III 3 - Prohodul Domnului, anul 1915.
23. Manuscrisul slavon Slatina 23 I – Irmologhion, secolele XVI-XIX.
24. Manuscrisul slavon Slatina 23 II – Irmologhion, secolele XVI-XIX.

Muzeul de Artă Ion Irimescu din Fălticeni

25. Manuscrisul româno-grecesc 905 – Antologhion, anul 1835.

Complexul Muzeal Bucovina din Suceava

26. Manuscrisul românesc 2738, prima jumătate a secolului XX.
27. Vicoveanu, Ioan, *Victor Vasilescu, compozitor român*, Suceava, 1956. Manuscris care se păstrează în fondul de carte Ioan Vicoveanu.
28. Vicoveanu, Ioan, *Compozitorul Constantin Șandru*. Manuscris care se păstrează în fondul de carte Ioan Vicoveanu.
29. Vicoveanu, Ioan, *Iancu Ursuleac*. Manuscris care se păstrează în fondul de carte Ioan Vicoveanu.

Biblioteca Mănăstirii Dragomirna

30. Manuscrisul Dragomirna 1886 – Antologhion, jumătatea secolului al XVI-lea.
31. Manuscrisul slavon nr. 1918 – Irmologhion.
32. Manuscrisul slavon nr. 313, anul 1906.

Arhivele Naționale ale Austriei

33. ****Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Unterricht und Kultus, Neuer Kultus, Griechisch-orientalischer Kultus*, Karton 29, Nr. 2359.
34. ****Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Unterricht und Kultus, Neuer Kultus, Griechisch-orientalischer Kultus*, Karton 29, Nr. 2396.

B. Edite

35. ANDRIEVICI, Silvestru Morariu, *Psaltichia bisericească așezată în note muzicale*, Viena, 1879.
36. BARBU-BUCUR, Sebastian, Arhid. Prof. Dr., *Mihalache Moldovlahul compozitor de Muzică Bizantină și precursor al reformei chrisantice – sec. XVIII, Volumul I Anastasimatar*, Editura Muzicală, București, 2008.
37. BARBU-BUCUR, Sebastian, Arhid. Prof. Dr., *Volumul II Anastasimatar*, Editura Muzicală, București, 2011;
38. BARBU-BUCUR, Sebastian, Arhid. Prof. Dr., *Volumul III Cântări la Vecernie, Utrenie și Sfânta Liturghie*, Editura Muzicală, București, 2013.
39. CIOBANU, Gheorghe, IONESCU, Marin, *Antologhionul lui Evstatie Protopsaltul Putnei*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul V, documenta, Editura Muzicală, București, 1983.
40. CIOBANU, Gheorghe, IONESCU, Marin, MOISESCU, Titus, *Manuscrisul I-26/Iași, Antologhion din Biblioteca centrală universitară „Mihai Eminescu” Iași*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul IV, documenta, Editura Muzicală, București, 1981.
41. CIOBANU, Gheorghe, IONESCU, Marin, MOISESCU, Titus, *Manuscrisul nr.56/544/576 I de la mănăstirea Putna, Antologhion*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul III, documenta, Editura Muzicală, București, 1980.
42. CIOBANU, Gheorghe, IONESCU, Marin, MOISESCU, Titus, *Școala muzicală de la Putna. Manuscrisul nr. 56/544/576 I. P. II. Stihirar.*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul III B. Transcripta, Editura Muzicală, București, 1984.
43. CIOBANU, Gheorghe, *Muzica instrumentală, vocală și psaltică în secolele XVI-XIX*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul II, Editura Muzicală, București, 1978.
44. LUNGU, N.I., COSTEA, Gr., Pr. Prof., și BRANIȘTE, Ene, Pr. Prof., *Utrenierul*, Editura Episcopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 1996.
45. MOISESCU, Titus, *Manuscrisul de la Dobrovăț, Ms.258/Leimonos*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul IX, monumenta, Editura Muzicală, București, 1994.
46. MOISESCU, Titus, *Manuscrisul de la Leipzig nr.12, Antologhion*, în „Izvoare ale muzicii românești”, volumul VI, monumenta, Editura Muzicală, București, 1985, p. 73.
47. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Antologie corală, religioasă și laică, pentru formații mixte*, EIBMBOR, București, 2006.

48. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Cântările Sfintei Liturghii și alte cântări bisericești*, EIBMBOR, București, 1999.
49. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., FRANGULEA, Victor, Pr. Lect. Dr., GIOLU, Nicolae, Diac. Asist. Drd., *Cântările Pentecostarului*, EIBMBOR, București, 2004.
50. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Repertoriu coral*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1998.
51. STANCIU, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Anastasimatarul sau Cântările Vecerniei de Sâmbătă seara și ale Utreniei de Duminică dimineața, compuse și fixate pe notație liniară după melodiile celor opt glasuri bisericești, notate de preotul Dimitrie Cunțanu*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
52. *TRIODUL*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
53. URSULEAC, Mihai, Arhid., *Psaltichia română*, ediția a doua, revizuită și adăugită, Cernăuți, 1914.
54. URSULEAC, Mihai, Arhid., *Psaltichia română*, lucrare litografiată, ediția I, Cernăuți, 1903-1904.
55. URSULEAC, Mihai, Arhid., *Psaltichia slavonă pusă pe note de Mihai Ursuleac arhidiacon și profesor de cântare bisericească la seminarul clerical arhiepiscopesc din Cernăuț*, Cernăuți, 1906.
56. URSULEAC, Mihai, Arhid., *Psaltichia slavonă*, Cernăuți, 1906.
57. VOROBCHIEVICI, Isidor, *Psaltichia bisericească*, Lvov, 1896.
58. *** *Anuarul Universității Regele Carol al II –lea din Cernăuți*, anul de studii 1934-1935, Editura Universității, Cernăuți, 1935.
59. *** *Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX*, volumul I, Editura Artes, Iași, 2010.
60. *** *Statistische Jahrbuch*, Wien 1878, V.
61. *** *Oesterreichische Statistik*, Ediție nouă, volumul 11, 1915, caiet III, p. 2-5.

II. Lucrări generale și speciale

62. ANDRIEVICI, Silvestru Morariu, *Istoricul Bisericii Ortodoxe din Bucovina (1775-1893)*, Cernăuți, 1893.

63. ANTOHI, Iosif, *Din istoria pedagogiei românești, culegere de studii*, volumul III, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
64. BARNEA, Alexandrel, Pr., *Muzica bisericească în Moldova secolului al XIX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009.
65. BARNEA, Alexandrel, Pr., *Muzica bisericească în Moldova secolului al XX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009.
66. BĂLAN, Teodor, *Procesul Arboroasa (1875-1876)*, Cernăuți, 1937.
67. BĂRSĂNESCU, Ștefan, *Pagini nescrise din istoria culturii românești (sec. X-XVI)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1971.
68. BRANIȘTE, Valeriu, *Ciprian Porumbescu. Schiță monografică*, Lugoj, 1908.
69. BRÂNCUȘI, Petre, *Muzica românească și marile ei primeniri*, volumul II, Editura Muzicală, București, 1980.
70. BREAZUL, George, *Pagini din istoria muzicii românești*, volumul I, Editura Muzicală, București, 1966.
71. BREAZUL, George, *Pagini din istoria muzicii românești*, volumul II, Editura Muzicală, București, 1970.
72. BRIE, Mihai Gavril, Pr., *Cultura muzicală bisericească de tradiție bizantină din Crișana*, Editura Universității, Oradea, 2006.
73. BUCESCU, Florin, Pr. Dr., *Cântarea psaltică în Manuscrisele Moldovenești din secolul al XIX-lea. Ghidul manuscriselor psaltice – Moldova, secolul XIX*, 2 volume, Editura Artes, Iași, 2008.
74. BUCUR, Sebastian Barbu, *Catalogul manuscriselor românești de la Muntele Athos*, Editura Muzicală, București, 2000.
75. BUCUR, Sebastian Barbu, *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în secolul XVIII și începutul secolului XIX și aportul original al culturii autohtone*, Editura Muzicală, București, 1989.
76. BUESCU, Cornel, *Scrieri și adnotări despre muzica românească veche*, Editura Muzicală, București, 1985.
77. BUESCU, Corneliu, *Restituiri muzicale. Carol Miculi și Tudor Flondor*, Editura Muzicală, București, 1977.
78. BUZILĂ, Serafim, *Enciclopedia interpreților din Moldova*, Editura Museum, 1999.
79. BUZILĂ, Serafim, *Enciclopedia interpreților din Moldova*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Arc și Editura Museum, Chișinău, 1999.

80. CÂNDEA, Virgil, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie*, volumul I, Editura Enciclopedică, București, 1991.
81. CERNAT, Ion, LAZAROVICI, Elena, *Mitocul Dragomirnei, satul de lângă „cordun”*, Editura Axa, Botoșani, 2006.
82. CIACHIR, Nicolae, Prof. Univ. Dr., *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993.
83. CIOBANU, Gheorghe, *Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie*, volumul I, Editura Muzicală, București, 1974.
84. CIOBANU, Gheorghe, *Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie*, volumul II, Editura Muzicală, București, 1979.
85. CIOBANU, Veniamin, *La granița a trei imperii*, Editura Junimea, Iași, 1975.
86. CIOCOI, Gheorghică, TICĂ, Șerban, Pr., DRANE, Amalia, VLAD, Diana Cristina, VOICU, Mihaela, *Ghidul mănăstirilor din Bucovina*, Editura Sofia, București, 2013.
87. CONSTANTINESCU, Radu, SFÂRLEA, Mircea, *Monumente religioase – Biserici și mănăstiri celebre din România*, Editura Editis, București, 1994.
88. CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului Român*, ediția a doua, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
89. COSMA, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, volumul I, Editura Muzicală, București, 1973.
90. COSMA, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, volumul III, București, 1975.
91. COSMA, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, volumul IV, Editura Muzicală, București, 1976.
92. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul I (A-C), Editura Muzicală, București, 1989.
93. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul II (COC-E), Editura Muzicală, București, 1999.
94. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul III (F-G), Editura Muzicală, București, 2000.
95. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul IV (H-J), Editura Muzicală, București, 2001.
96. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul V (K-M), Editura Muzicală, București, 2002.
97. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul VI (Max-Mus), Editura Muzicală, București, 2003.

98. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul VII (N-O-PIP), Editura Muzicală, București, 2004.
99. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul VIII (P-S), Editura Muzicală, București, 2005.
100. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, volumul IX (Ș-Z), Editura Muzicală, București, 2006.
101. COSMA, Viorel, *Două milenii de muzică pe pământul României. Introducere în istoria muzicii românești*, Editura Ion Creangă, București, 1977.
102. COSMA, Viorel, *Muzicieni români. Lexicon*, Editura Muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1970.
103. CRĂCIUN, Corneliu, *Societăți academice din Bucovina I „Arboroasa” și „Junimea”*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1997.
104. CURTUI, Gabriela-Iuliana, *De vorbă cu maestrul Ion Irimescu*, Editura muzeului de artă Ion Irimescu, Fălticeni, 2002.
105. DAN, Dimitrie, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912.
106. DICULESCU, Constantin C., *Din corespondențele Episcopului Melchisedec*, Tipografia cărților bisericești, București, 1909.
107. DJUVARA, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Editura Humanitas, București, 1999.
108. DOGARU, Ilie, *Istoricul Societății academice „Junimea” din Cernăuți*, București, 1930.
109. DOLINESCU, Elisabeta, *Mihail Gr. Poslușnicu – Viața și opera*, Editura Muzicală, București, 1984.
110. DRĂGUȚ, Vasile, *Pictura murală din Bucovina*, Editura Meridiane, București, 1982.
111. DUDAȘ, Florian, *Vechile tipărituri românești din bisericile Bihorului sec. XVI – XVII*, Editura Episcopiei Ortodoxe Oradea, 1979.
112. EDROIU, Nicolae, *Scrierea chirilică românească*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013.
113. EMANDI, E.I., CUCU, V., CEAUȘU, M. - *Ghid de oraș. Suceava*, Editura Sport Turism, București, 1989.
114. ERBICEANU, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, București, 1888.
115. GASSAUER, R., *Suceava muzicală de altă dată*, Editura reuniunii muzicale dramatice „Ciprian Porumbescu”, Suceava, 1938.
116. GAVRILĂ, Ioan, Pr., *Muzica bisericească în ținutul Vâlcii. Studiu monografic*, Editura Roza Vânturilor, București, 2010.

117. GHENEA, Cristian C., *Din trecutul culturii muzicale românești*, Editura Muzicală, București, 1965.
118. GHEORGHITĂ, Nicolae Alexandru, *Byzantine chant between Constantinople and The Danubian Principalities. Studies in Byzantine Musicology*, Editura Sofia, București, 2010.
119. GIULEANU, Victor, *Melodica Bizantină*, Editura Muzicală, București, 1981.
120. GIURESCU, Constantin C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432)*, ediția a cincea revăzută și adăugită, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1946.
121. GIURESCU, Constantin C., *Istoria românilor II. De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul*, partea întâi, ediția a patra revăzută și adăugită, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1943.
122. GORDON, Vasile, Preot lector dr., *Introducere în omiletică*, Editura Universității din București, 2001.
123. GRĂJDIAN, Vasile, Pr., *Teologia cântării liturgice în Biserica Ortodoxă. Aspecte de identitate a cântării liturgice ortodoxe*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000.
124. GRĂJDIAN, Vasile, Pr., *Oralitatea cântării bisericești din Ardeal*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004.
125. GRĂMADĂ, Nicolai, *Toponimia minoră a Bucovinei*, volumul I, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de studii „Bucovina”, Editura Anima, 1996.
126. GRIGOROVITĂ, Mircea, *Din istoria culturii în Bucovina*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994.
127. GRIGOROVITĂ, Mircea, *Învățămintul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993.
128. GRIGOROVITĂ, Mircea, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*, ediție îngrijită de Satco, Emil, Suceava, 2005.
129. HARBUZARU, Mihail, Ierom., *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2012.
130. HAUSLEITNER Mariana, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918 – 1944*, Verlag Oldenburg, München, 2001.
131. HITCHINS, Keith, *România, 1866-1947*, traducere din limba engleză de George Potra și Delia Răzdolescu, ediția a patra, Editura Humanitas, București, 2013.

132. HITCHINS, Keith, *Românii, 1774-1866*, traducere din limba engleză de George Potra și Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, București, 1998.
133. HREHOR, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici*, Academia Română Institutul „Bucovina”, Editura Timpul, Iași, 2009.
134. HREHOR, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici*, Editura Timpul, Iași, 2009.
135. HREHOR, Constantin, *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici. Viața și opera*, teză de doctorat, Suceava, 2008.
136. IACOBESCU, Mihai, *Din istoria Bucovinei. Volumul I (1774-1862). De la administrația militară la autonomia provincială*. Editura Academiei Române, București, 1993.
137. ILICA, Vasile, *Fântâna Albă – o mărturie de sânge. Istorie, amintiri, mărturii*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1999.
138. IONAȘCU, Stelian, Pr. lect. dr., *Teoria Muzicii Psaltice pentru Seminariile teologice și Școlile de cântăreți*, Editura Sofia, București, 2006.
139. IONESCU, Gheorghe C., *Lexicon al tuturor celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat de muzica de tradiție bizantină în România*, Editura Diogene, București, 1994.
140. IONESCU, Gheorghe C., *Muzica Bizantină în România. Dicționar cronologic*, Editura Sagittarius, București, 2003.
141. IONESCU, Marin, *Școala muzicală de la Putna. Manuscrisul nr. 56/544/576 de la Mănăstirea Putna: Antologhion*, ediție îngrijită, prefațată și adnotată de Ciobanu, Gheorghe, Ionescu, Marin și Moisescu, Titus, Editura Muzicală, București, 1980.
142. IORGA, Nicolae, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928.
143. IORGA, Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, București, 1978.
144. IORGA, Nicolae, *Mănăstirea Neamțului*, Neamț, 1912.
145. IORGA, Nicolae, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938.
146. IORGA, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1908.
147. ISĂROIU, Ioan, *Cultura muzicală românească de tradiție bizantină în Argeș, secolele XIX-XX*, Editura Universității, Pitești, 2004.
148. KOGĂLNICEANU, Mihail, *Cronici românești*, ediția a II-a, tom I, Imprimeria Națională, București, 1872.
149. LEU, Paul, *Ciprian Porumbescu, monografie*, Muzeul Suceava, 1972.
150. LEU, Paul, FOIT, Grigore, *Ciprian Porumbescu. Documente și mărturii*, Muzeul Județean Suceava, Suceava, 1971.

151. LUNGU, Radu, *Mănăstiri ortodoxe românești*, Editura Paideia, București, 2014.
152. MATEOS, Juan S.I., *Le Typicon de la Grande Église*, Ms. Saint-Croix, sec. X, Tome II. *Le Cycle des Fêtes Mobiles*, Orientalia Christiana Analecta 166, Roma, 1963.
153. METEȘ, Ștefan, *Domni și boieri din Țările române în orașul Cluj și românii din Cluj*, Tipografia Astra, Cluj, 1935.
154. MICLEA, Ioan, FLORESCU, Radu, *Dragomirna*, Editura Meridiane, București, 1976.
155. MITRIC, Olimpia, *Cartea românească manuscrisă din Nordul Moldovei*, Editura Atos, București, 1998.
156. MITRIC, Olimpia, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, volumul II, Editura Junimea, Iași, 2007.
157. MOISESCU, Cristian, MUSICESCU, Ana Maria, ȘIRLI, Adriana, *Putna*, București, 1982.
158. MOISESCU, Titus, *Catalogul creației muzicale a lui Evstatie Protopsaltul Putnei*, Editura Muzicală, București, 1997.
159. MOISESCU, Titus, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României. Prolegomene bizantine*, volumul II, Editura Muzicală, București, 2003, p. 29-34.
160. MOISESCU, Titus, *Muzica bizantină în spațiul cultural românesc*, Editura Muzicală, București, 1996, p. 127-148;
161. MOISESCU, Titus, *Prolegomene bizantine. Muzica bizantină în manuscrise și carte veche românească*, Editura Muzicală, București, 1985.
162. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Istoria Muzicii bisericești la români*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010.
163. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., NECULA, Nicolae, Pr. Prof. Dr., STANCIU, Vasile, Pr. Prof. Dr., BARBU-BUCUR, Sebastian, Arhid. Prof. Dr., *Dicționarul de muzică bisericească românească*, Editura Basilica, București, 2013.
164. MORARIU, Constantin, *Ciprian Porumbescu după moartea lui la 25 de ani*, Suceava, 1908.
165. MORARIU, Constantin, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbibliografie, glosar și note de Iacobescu, Mihai, Prof. Univ. Dr., Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998.
166. MORARIU, Victor, PAVELESCU, Ștefan, *Istoricul reuniunii muzicale dramatice „Ciprian Porumbescu” din Suceava (1903-1938)*, Tipografia Glasul Bucovinei, Suceava, 1939.

167. MORARU, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*. Volumul III, Tom. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
168. MOȘTEANU, Marius, Pr., *Muzica bisericească în Dobrogea și la Dunărea de Jos de-a lungul veacurilor*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003.
169. MUSICESCU, Ana Maria, *Mănăstirea Sucevița*, Editura Meridane, București, 1965.
170. MUSICESCU, Ana Maria, *Muzeul Mănăstirii Putna*, Editura Meridiane, București, 1967.
171. NEAGOE, Stelian, *Istoria Unirii Românilor*, Editura Diogene, București, 1993.
172. NECHITA, Costel-Mirel, *Cultura muzicală bisericească din Bucovina de-a lungul vremii până astăzi*, teză de doctorat în teologie, București, 2009.
173. NETEA, Vasile, *Putna, un izvor al conștiinței patriotice românești*, Pitești, 1966.
174. NICOLESCU, Corina, *Mănăstirea Slatina*, Editura Meridiane, București, 1966.
175. NISTOR, Ion, *Istoria Bisericii din Bucovina*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2003.
176. NISTOR, Ion, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991.
177. NIȚULESCU, Petre, *Muzica românească de azi. Cartea Sindicatului artiștilor din România*, Editura Marvan, București, 1939.
178. NOROCEL, Epifanie, *Pagini din istoria veche la români*, Editura Episcopiei Buzăului, 1986.
179. NUȚESCU, Ștefan, Ierom., *Sfântul Munte Athos, Chilia Buna Vestire-Schitul Sfântul Dimitrie-Lacu*, Editura Evanghelistos, București.
180. ONCIUL, Dimitrie, *Din istoria Bucovinei*, Editura Universitas, Chișinău, 1992.
181. PANAITESCU, Petre P., *Istoria românilor*, Craiova, 1942, manual reeditat la Editura Didactică și Pedagogică, București, 1990.
182. PANAITESCU, Petre P., *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, volumul I, Editura Academiei, București, 1959.
183. PĂCURARIU, Mircea, Pr. Prof. Dr., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Știința, Chișinău, 1993.
184. PĂCURARIU, Mircea, Pr. Prof. Dr., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul I, ediția a doua, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
185. PĂCURARIU, Mircea, Pr. Prof. Dr., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul III, București, 1981.

186. PĂCURARIU, Mircea, Pr. Prof. Dr., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul III, ediția a doua, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
187. PENNINGTON, Anne E., *Music in Medieval Moldavia-Muzica în Moldova medievală, secolul al XVI-lea*, ediție bilingvă, cu un eseu de D. Conomos, ediție îngrijită de Moiescu, Titus, traducere din limba engleză de Constantin Stih-Boos, Editura Muzicală, București, 1985.
188. PETRESCU, I.D., Pr., *Etudes de paleographie musicale byzantine*, volumul I, Editura Muzicală, București, 1967.
189. PETRESCU, I.D., Pr., *Etudes de paleographie musicale byzantine*, volumul II, Editura Muzicală, București, 1984.
190. PETRESCU, Ion D., *Condacul Nașterii Domnului, studiu de muzicologie comparată*, București, 1940.
191. PISCUPESCU, Ecaterina, *Literatura slavă din Principatele unite în veacul al XV-lea*, București, 1939.
192. PLĂMĂDEALĂ, Antonie, Mitropolit, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, ediția a doua, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.
193. POPESCU-VÂLCEA, G., *Anastasiu Crimca*, București, 1972.
194. POPOVICI, Doru, *Muzica corală românească*, București, 1966.
195. POPOVICI, Doru, *Muzica românească contemporană*, Editura Albatros, București, 1970.
196. POSLUȘNICU, Mihail, *Istoria muzicii la români*, Editura Cartea Românească, București, 1928.
197. PROCOPCIUC, Valerian I., *Sucevița și Voievodeasa, două localități bucovinene*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2009.
198. RELI, Simeon, Dr., *Reședința mitropolitană din Cernăuți (călăuză și istorie)*, Editura Mitropolia Bucovinei, Cernăuți, 1939.
199. RUSU, Liviu, *Eusebie Mandicevski, Opere alese*, Editura Muzicală, București, 1957.
200. RUSU, Liviu, *Muzica în Bucovina*, în Nițulescu, Petre, *Muzica românească de azi. Cartea Sindicatului artiștilor din România*, Editura Marvan, București, 1939.
201. SATCO, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, volumul II, Editura Princeps Edit, Suceava, 2004.
202. SATCO, Emil, *Muzica în Bucovina. Ghid*, Comitetul de Cultură și educație socialistă al Județului Suceava, Suceava, 1981.

203. SAVA, Iosif, VARTOLOMEI, Luminița, *Dicționar de muzică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
204. SAVA, Stela, *Cântările Octoihului vechi rusesc. Un manuscris cu neume al Mănăstirii de la Belaia Krinica*, Salzburg, Musikverlag Emil Katzbichler, 1984.
205. SECARĂ, Constantin, *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006.
206. SEVERIN, Constantin, *Imperiul Sacru. Mănăstiri și biserici din nordul Moldovei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.
207. SION, George, *Notițe despre Bucovina*, București, 1882.
208. STANCIU, Petru, Pr. Dr., *Cultura muzicală de tradiție bizantină în centrul Transilvaniei sec. XVIII-XIX*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010.
209. STANCIU, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Muzica bisericească ortodoxă din Transilvania*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996.
210. STANCIU, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Muzica bisericească corală din Transilvania*, volumul I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
211. STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul I, ediția a III-a, EIBMBOR, București, 2003, p. 293.
212. ȘTREMBEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești*, volumul I, București, 1978.
213. TURCZYNSKI, Emanuel, *Die Bukowina*. In: *Deutsche Geschichte im Osten Europas. Galizien*, edit. de Isabel Röskau-Rydel, Berlin: Siedler Verlag, 1999, p. 149.
214. TURCZYNSKI, Emanuel, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 1993.
215. UNGUREANU, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1774-1918). Aspecte etnodemografice și confesionale*, Editura Civitas, Chișinău, 2003.
216. URECHE, Grigore, COSTIN, Miron, NECULCE, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura Garamond, București, 1991.
217. VALENCIUC, Dumitru, *Ierarhii Bucovinei*, Grupul editorial Mușatinii-Bucovina viitoare, Suceava, 2001.
218. VALENCIUC, Ioan Paul, *Contribuția bucovineană la Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română, 25 martie 1882*, Editura Septentrion, Rădăuți, 2009.
219. VANCEA, Zeno, *Creația muzicală românească. Secolele XIX-XX*, volumul I, Editura Muzicală, București, 1980.

220. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, volumul I, Editura Interprint, București, 1997.
221. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, volumul II, Editura Interprint, București, 1997.
222. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și culturii românești*, Editura didactică și pedagogică, București, 1995.
223. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Tezaurul muzical românesc din Muntele Athos*, volumul I, Editura Muzicală, București, 2007.
224. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Tezaurul muzical românesc din Muntele Athos*, volumul II, Editura Muzicală, București, 2008.
225. VERDEIL, Raina Palikarova, *La musique byzantine chez les bulgare et les russes*, Copenhagen, Elnar Munskgaard, Boston, Byzantine Institute, 1953.
226. VLASIE, Mihai, *Ghidul așezămintelor monahale ortodoxe din România*, Editura Sofia, București, 2003.
227. VOINESCU, Teodora, *Mănăstirea Dragomirna*, Editura Meridiane, București, 1967.
228. VOROBCHIEVICI, Isidor, *Manual de armonie muzicală*, Viena, 1869.
229. WAGNER, Rudolf, *Vom Moldauwappen zum Doppeladler: ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina; Festgabe zu seinen 80. Geburtstag*. - Augsburg: Hofmann, 1991.
230. ZAMFIRESCU, Dan, *Paisianismul-un moment românesc în istoria spiritualității europene*, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.
231. ***Mitropolia Moldovei și Bucovinei, *Hristos în Moldova*, volumul I: *Antologie de documente și studii privind Mitropolia Moldovei, 1401-2001*, Editura Trinitas, Iași, 2001.
232. ***Mitropolia Moldovei și Sucevei, *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974.

III. Studii și articole

233. ALEXE, Ștefan, Pr. Conf. Dr., *1600 de ani de la moartea Sfântului Sava Gotul*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XC (1972), nr. 5-6, p. 556-568.
234. BALAN, Teodor, *Procesul Arboreasei 1875-1878*, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1937.

235. BĂLAȘA, Dumitru, Pr., *Șase manuscrise psaltice ale lui Anton Pann*, în „Mitropolia Olteniei”, VII (1955), nr. 1-2, p. 78-89.
236. BĂLTUȚĂ, Mitrofan, Ierod., *Pastoralele date de Mitropolitul Veniamin Costachi în legătură cu viața monahală*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLIII (1967), nr. 1-2.
237. BÂRNEA, Ion, *Manuscrise psaltice din Eparhia Râmnicului*, în „Analele Universității din Craiova”, seria teologie, VIII (2003), nr. 11, p. 46-65.
238. BERAR, Gheorghe, *Unirea Bucovinei cu România în 1918*, în „Istoria Românilor”. *Mișcarea de eliberare națională 1848-1918. Documente istorice comentate*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, p. 100-109.
239. BOSTAN, Lora, *Contribuția Bisericii Ortodoxe la afirmarea spiritualității românești în nordul Bucovinei (sec. XVIII-XIX)*, în „Țara Fagilor”, Almanah Cultural-Literar XXI-XXII, 2012-2013, Societatea Culturală Arboroasa, Cernăuți, 2013.
240. BREAZUL, George, *Învățământul muzical în Principatele Românești de la primele începuturi până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în „Anuarul Conservatorului Regal de Muzică și Artă Dramatică din București pe anul 1941-1942”, București, 1943, p. 6-8.
241. BRIE, Mihai Gavril, Pr., *Manuscrise psaltice din Transilvania în sec. XVII-XVIII*, în „Teologia”, VI (2002), nr. 3-4, Arad, p. 44-48.
242. BUCESCU, Florin, DĂNILĂ, Zamfira Irina, *Contribuția Mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici la dezvoltarea cântării de strană în Bucovina*, comunicare științifică prezentată la a XIV-a Conferință Internațională de muzică bizantină, Sibiu, 5-9 septembrie, 2007.
243. BUCUR, Sebastian Barbu, *Manuscrise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană în marile biblioteci din România*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCIV (1976), nr. 9-12, p. 1005-1038.
244. BUCUR, Sebastian Barbu, *Un manuscris de proveniență românească la Mănăstirea Leimonos din Lesbos*, în „Muzica”, serie nouă, nr. 3, București, 1996, p. 93-106.
245. CATRINA, Constantin, *Însemnări pe marginea unui manuscris din epoca de românire a muzicii bizantine*, în „Studii și cercetări de istoria artei, Seria teatru-muzică-cinematografie”, tom XXXII, București, 1985, p. 93-96.
246. CATRINA, Constantin, *Un Irmologhion din prima jumătate a secolului al XIX – lea*, în „Muzica”, nr. 1, București, 1993, p. 113-124.
247. CATRINA, Constantin, *Un manuscris de muzică bizantină semnat de Ilie Fotino*, în „Acta Musicae Byzantinae”, volumul III, Centrul de Studii Bizantine, Iași, 2001, p. 103-106.

248. CAZACU, Marius, Prof., *Structuri geodemografice în Bucovina imperială* în „Țara Fagilor”, Almanah Cultural-Literar XXIII-XXIV, 2014-2015, Societatea Culturală „Arboroasa”, Cernăuți, 2015, p. 27-33.
249. CHIRCEV, Elena, *Un manuscris anonim de muzică bizantină din colecția bibliotecii Conservatorului „Gheorghe Dima”*, în „Biblioteca și cercetarea”, volumul XIV, Biblioteca Academiei Române filiala Cluj, Cluj-Napoca, 1990, p. 131-139;
250. CHIRCEV, Elena, *Manuscrisul grec nr. 953 de la Biblioteca Academiei Române- investigații preliminare*, în „Acta Musicae Byzantinae”, Centrul de Studii Bizantine, Iași, volumul IV, nr. 1, 2002, p. 64-69;
251. CHIRCEV, Elena, *Aspecte ale prezenței semnelor cheironomice în manuscrisul nr. 953 de la B.A.R.*, în „Acta Musicae Byzantinae”, Centrul de Studii Bizantine, Iași, volumul V, nr. 1, 2003, p. 85-89;
252. CHIRCEV, Elena, *Relația text-diastematică-cheironomie în incipituri și cadențe ale Kekragariilor din două manuscrise aparținând bibliotecilor clujene*, în „Acta Musicae Byzantinae”, Centrul de Studii Bizantine, Iași, volumul VII, 2004, p. 23-28;
253. CHIRCEV, Elena, *Palin și Leghe în cântările liturgice din manuscrisul oriental nr. 365 de la Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca*, în „Acta Musicae Byzantinae”, Centrul de Studii Bizantine, Iași, volumul VIII, 2005, p. 128-132;
254. CHIRCEV, Elena, *Cântări ale stilului papadic în manuscrisul nr. 365 de la B.A.R. Cluj-Napoca*, în „Acta Musicae Byzantinae”, Centrul de Studii Bizantine, Iași, volumul IX, 2006, p. 100-105.
255. CIOBANU, Gheorghe și GHENEA, Cristian, *Un creator de muzică la începutul secolului al XVI-lea*, în „Muzica”, XIV (1964), nr. 5-6, București.
256. CIOBANU, Gheorghe, *Aspecte ale culturii muzicale în epoca feudală. Câteva manuscrise bizantine*, în „Muzica”, XIV(1964), nr. 5-6, București, p. 57-69.
257. CIOBANU, Gheorghe, *Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României până în secolul al XVIII-lea*, în „Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie”, volumul I, Editura Muzicală, București, 1974, p. 278-286.
258. CIOBANU, Gheorghe, *Muzica bisericească la români*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XC (1972), nr. 1-2, p. 162-195.
259. CIOBANU, Gheorghe, *Școala muzicală de la Putna*, în „Muzica”, XVI (1966), nr. 9, București, p. 14-20.

260. COJOCARU, Constantin C., *Daniil Vlahovici-episcop al Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centrul de studii Bucovina, Rădăuți.
261. COSMA, Viorel, *Manuscrise muzicale românești în Biblioteca Conservatorului din București*, în „Studii de muzicologie”, nr. 5, București, 1969, p. 269-304.
262. COVALCIUC, Dumitru, *Consemnațiile din 1784 și 1785 ale clerului bucovinean în „Țara Fagilor”*, Almanah Cultural-Literar XXI-XXII, 2012-2013, Societatea Culturală „Arboroasa”, Cernăuți, 2013, p. 18-40.
263. CRAINICU, Constantin, *Cântărețul bisericesc Constantin Milici*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVIII (1972), nr. 1-2, p. 126-127.
264. DELCEA, Alexandru, *Un veac de la nașterea marelui muzician Eusebie Mandicevschi*, în „Glasul Bisericii”, XVI (1957), nr. 6-7, p. 442-445.
265. DIACONESCU, Emil, *Mănăstirea Dragomirna. Un minunat monument arhitectonic*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXII (1957), nr. 8-9.
266. DOBRE, Vasile Sorin, Pr., *Un manuscris de muzică psaltică din colecția Bibliotecii Academiei de Muzică Gheorghe Dima din Cluj-Napoca*, în „Revista Teologică”, VII (1997), nr. 1, p. 111-115.
267. GHENEA, Cristian, *Creația muzicală în veacurile trecute* în „Muzica”, XIV (1964), nr. 5-6, București.
268. GRĂJDIAN, Vasile, Pr., *Caracterul doxologic al cântării bisericești*, în volumul Pr. Vasile Grăjdian, *Cântarea ca teologie. Studii și articole de teologie a cântării bisericești*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 1998, p. 9-17.
269. GRĂMADĂ, Nicolai, *Sătenii și stăpânii în Bucovina, între 1775-1848*, „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1934.
270. HREHOR, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici – contribuții la emanciparea Bucovinei prin cultură*, în „Analele Bucovinei”, anul XIII, 2/2006, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centrul de studii Bucovina, Rădăuți.
271. IACOBESCU, Mihai, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Morariu Andrievici (1818-1895)*, în „Codrii Cosminului”, nr. 1 (11), serie nouă, Fundația culturală a Bucovinei, Suceava, 1995, p. 150-153.
272. ILIESCU, Victor, *Eusebie Mandicevschi (1857-1929)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 906-911.

273. IONESCU, Gheorghe C., *Contribuții pe marginea unui manuscris de muzică psaltică tradițională: BAR ms. gr. 9071*, în „Studii și cercetări de istoria artei, Seria teatru-muzică-cinematografie”, tom XLII, București, 1995, p. 3-16.
274. IONESCU, Gheorghe C., *Ioan Cartu - omul și opera*, în „Studii de muzicologie”, volumul XIX, Editura Muzicală, București, 1985, p. 237-261.
275. IORGA, Nicolae, *Doamna lui Ieremia Vodă*, în „Analele Academiei Române”, seria a II-a, tom XXXII, București, 1910.
276. IONESCU, Marin, *Un catalog al manuscriselor muzicale de la Putna*, în „Muzica”, nr. 3, București, 1992, p. 113-129. Lucrare alcătuită în colaborare cu Moisescu, Titus.
277. IOVAN, Ioan, Arhid., *Manuscrisele de muzică psaltică de la Mănăstirea Neamț*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVI (1960), nr. 9-12, p. 602-614.
278. ISĂROIU, Ioan, Pr., *Un prețios manuscris psaltic din Mănăstirea Clocociov-Slatina*, în „Glasul Bisericii”, LVI (2000), nr. 5-8, p.182-197.
279. JURAVLE, Vasile, *Muzica religioasă din Bucovina în secolele XVIII-XIX*, în „Analele Bucovinei”, Anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centrul de studii „Bucovina”, Rădăuți.
280. LEU, Paul, *Documente și mărturii despre Ciprian Porumbescu*, în „Cronica”, VI (1971), nr. 3.
281. MĂLINAȘ, Ioan Marin, Arhim. Dr., *Situația învățământului bisericesc al românilor în contextul reformelor școlare din timpul domniei împărătesei Maria Tereza (1740-1780), a împăraților Iosif al II-lea (1780-1790) și Leopold al II-lea (1790-1792)*, teză de doctorat în teologie, Viena 1984 (în românește Oradea, 1994).
282. MĂNESCU, Vasile, *Masacrul de la Fântâna Albă*, în „Monitorul de Neamț”, 4 aprilie, 2006.
283. MELCHISEDEC, Episcopul, *Memoriu pentru cântările bisericești în România*, în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 1/1882, p. 11-47.
284. MIHAELA, Moroșan, (Monahia Maria), *Manuscrise psaltice din Bucovina*, Lucrare de diplomă, București, 2010.
285. MOISESCU, Titus, *Anciens manuscrits musicaux roumains: le manuscrit B 283, Bilioteque de Academie Roumaine*, în „Revue Roumaine de Histoire de Art, Serie Theatre-musique-cinema”, tome XXV, Bucharest, 1988.
286. MOISESCU, Titus, *Creația muzicală românească de tradiție bizantină din secolele XV-XVI, I. Evstatie Protopsaltul Putnei*, în „Studii și cercetări de istoria artei, Seria teatru-muzică-cinematografie”, tom XXXVIII, București, 1991.

287. MOISESCU, Titus, *Creația muzicală românească de tradiție bizantină din secolele XV-XVI, I. Evstatie Protopsaltul Putnei*, în „Studii și cercetări de istoria artei, Seria teatru-muzică-cinematografie”, tom XXXVIII, București, 1991, p. 15-40;
288. MOISESCU, Titus, *Gramatică de muzică bizantină I.Vaticanus Barberimus graecus 300 (secolul XV)*, în „Studii și cercetări de istoria artei, Seria teatru-muzică-cinematografie”, tom XXXX, Editura Academiei Române, București, 1993.
289. MOISESCU, Titus, IONESCU, Marin, *Un catalog al manuscriselor muzicale de la Putna*, în „Muzica”, III (1992), nr. 3, p. 113-129.
290. MOISESCU, Titus, *La musica bizantina nel medievale romeno*, în „Danubio”, Trieste, volumul IV, 1994.
291. MOISESCU, Titus, *Muzica bizantină în evul mediu românesc*, în „Muzica”, VI (1993), serie nouă, nr. 2, București.
292. MOISESCU, Titus, *Putna centru de cultură muzicală medievală românească*, în „Studii de muzicologie”, volumul XVII, Editura Muzicală, București, 1983, p. 185-198.
293. MOISESCU, Titus, *Un ancien manuscrit musical de la Putna:Ms.816/S*, în „Revue Roumaine de Histoire de Art, Serie Theatre-musique-cinema”, tome XXVII, Bucharest, 1990, p. 3-40.
294. MOISESCU, Titus, *Valorificarea tezaurului de cultură muzicală bizantină din România*, în „Biserica Ortodoxă Română”, C (1982), nr. 7-8, p. 682-691.
295. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Afirmarea muzicii românești în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza(1859-1866)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CIX (1991), nr. 4-6, p. 127-128.
296. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin până la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Studii Teologice”, XIX (1967), nr. 7-8, p. 504-505.
297. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Compozitorul Ciprian Porumbescu, la 100 de ani de la moartea sa*, în „Studii Teologice”, XXXV (1983), nr. 7-8, p. 586-596.
298. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română, manuscrise muzicale vechi bizantine grecești, românești și româno-grecești*, teză de doctorat în Teologie, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCII (1974), nr. 1-2, p. 131-280.
299. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Macarie Ieromonahul (1770-1836), traducător, compozitor, copist, tipograf*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CVIII (1990), nr. 1-2, p. 116-136.

300. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Manuscrise muzicale vechi bizantine din România*, în „Mitropolia Olteniei”, XXII (1971), nr. 9-10, p. 759-769.
301. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea* (II), în „Glasul Bisericii”, XLII (1983), nr. 9-12, p. 594-624.
302. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea* (I), în „Glasul Bisericii”, XLI (1982), nr. 11-12, p. 883-915.
303. MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Muzica în Moldova secolului al XVI-lea. Mărturii noi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCVII (1979), nr. 9-12, p. 1193-1222.
304. MORARIU, Leca, *La semicentenarul Armoniei*, în „Făt-Frumos”, VI (1931), nr. 2.
305. MUNTEANU, Viorel, DĂNILĂ, Irina Zamfira, *Repere sintetice. Școala muzicală de la Mănăstirea Putna-Suceava*, în „Catalogul de muzică sacră din Moldova” – secolele XI-XX, volumul I, Editura Artes, Iași, 2010, p. 25-49.
306. NEACȘU, Gheorghe, Pr., *Manuscrise copiate de protopsalți și muzicieni din Fondul Direcției Județene Vâlcea a Arhivelor Naționale*, în „Glasul Bisericii”, LXV (2006), nr. 5-8, p. 381-420.
307. NICULICĂ, Alis, *Aspecte ale activității corale românești din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, Anul IX, 1/2002, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centru de studii „Bucovina”, Rădăuți.
308. NEGURĂ Ion, *Societatea pentru cultura și literatură română din Bucovina*, în „Anuarul Muzeului județean Suceava”, 2/1977, p. 181-190.
309. OCNEANU, Gabriela, *Al XII-lea manuscris din Școala de la Putna-manuscrisul de la Lvov*, în „Acta Musicae Byzantinae”, volumul VIII, Centrul de Studii Bizantine, Iași, 2005, p. 80-91.
310. OCNEANU, Gabriela, *Apartenența manuscrisului 1060 de la Lvov la Școala de la Putna*, în „Artes”, volumul 5, Editura Artes, Iași, 2005, p. 27-43.
311. OCNEANU, Gabriela, *Gramatica Manuscrisului Bizantin I 19 de la BCU Iași*, în „Byzantion”, II (1996), Iași, p. 77-102.
312. OCNEANU, Gabriela, Prof. Univ. Dr., *Al XII-lea manuscris din Școala de la Putna-manuscrisul de la Lvov*, în „Acta Musicae Byzantinae” volumul VIII, Centrul de Studii Bizantine, Iași, 2005, p. 80-91.
313. OCNEANU, Gabriela, *Propedia unui manuscris bizantin din Iași. Considerații preliminare*, în „Byzantion”, I (1995), Iași, p. 57-67.

314. OCNEANU, Traian, *The School of Medieval Chant at the Monastery of Putna. Current State of Romanian Research*, în „Acta Muzicae Bizantinae”, volumul VIII, Centrul de Studii Bizantine, Iași, 2005.
315. ONCIUL, Isidor, *Ceva despre demersul și dezvoltământul culturii teologice și clericale în Bucovina*, în „Candela”, Cernăuți, 1890, p. 54-62.
316. ONCIUL, Isidor, *Din istoria învățământului teologic din Moldova de Nord. Școala duhovnicească de la Putna*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVII (1961), nr. 1-2.
317. PANȚIRU, Grigore, Arhid., *Manuscrise muzicale inedite de la Mănăstirea Putna*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1969), nr. 11-12, p. 1257-1264.
318. PANȚIRU, Grigore, Arhid., *Școala muzicală de la Putna. 1. Manuscrise muzicale neidentificate. 2. Un vechi imn despre Ioan cel Nou de la Suceava*, în „Studii de muzicologie”, volumul I, Editura Muzicală, București, 1970, p. 29-67.
319. PANȚIRU, Grigore, Arhid., *Un manuscris de vârstă milenară*, în „Muzica”, XVII (1967), nr. 3, p. 20-25.
320. PASCALIUC, Elena Cristus, *Societatea Culturală “Armonia” (1881-1944)*, în „Analele Bucovinei”, Anul X, 2/2003, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centru de studii „Bucovina”, Rădăuți, p. 421-426.
321. PAUL, Mihail, *Starețul Paisie de la Neamț, înnoitorul monahismului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVIII (1962), nr. 5-6, p. 409-417.
322. PAVA, R., *Cartea de cântece a lui Evstatie de la Putna*, în „Studii și materiale de istorie medie”, volumul V, București, 1962, p. 335-347.
323. PAVELESCU, Ștefan, *Un compozitor uitat: Dionisie Para*, în „Anuarul Reuniunii muzical-dramatice Ciprian Porumbescu Suceava” pe anul administrativ 1938/39, Suceava, Editura Reuniunii, 1939.
324. PENNINGTON, Anne E., *Music in Sixteenth-Century Moldavia: New Evidence*, în „Oxford Slavonic Papers”, New Series, nr. XI, Oxford, 1978, p. 64-83.
325. PETRESCU, I.D., Pr., *Manuscripte psaltice grecești din veacul al XIII – lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LII (1934), nr. 3-4, p. 180-188.
326. POPESCU, Ioan G., Diac. Drd., *Învățământul muzical în Biserica Ortodoxă Română de la începuturi până în secolul al XVIII inclusiv*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1969), nr. 9-10, p. 1027-1261.
327. POPESCU, Nicolae M., Diac. Dr., *Știri noi despre Macarie Ieromonahul, dascălul de cântări și directorul tipografeiei din mănăstirea Căldărușani*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XXXIX (1916), nr. 10, p. 1107-1109.

328. POPESCU-SPINENI, Marin, *Harta Bucovinei din anul 1774*, în „Revista Istorică Română”, volumul XI-XII, București, 1943.
329. PURICI, Ștefan, *Colonizări și imigrări în Bucovina între anii 1775-1848*, în „Analele Bucovinei”, anul II, 2/1995, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centrul de studii Bucovina, Rădăuți, p. 357.
330. REZUȘ, Petru, *Anii de studenție ai lui Ciprian Porumbescu. Contribuții biografice*, în „Glasul Bisericii”, XXIX (1970), nr. 1-2, p. 106.
331. RUSU, Liviu, *Eusebie Mandicevschi, un maestru al muzicii corale*, în „Eusebie Mandicevschi. Opere alese”, ediție îngrijită de Liviu Rusu, Editura Muzicală, București, 1957, p. 3-15.
332. SAVA, Stela, *Manuscrise cu vechi neume rusești din BAR*, în „Musik des Ostens”, nr. 6, Kassel, 1971.
333. SCARLAT, Porcescu, *Mănăstirea Dragomirna*, în volumul „Monumente Istorice Bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974.
334. SIBIESCU, Vasile, Pr., *Sfântul Sava Gotul. La 1600 de ani de la mucenicia sa*, în „Glasul Bisericii”, XXXI (1972), nr. 3-4, p. 335-388.
335. SIMEDREA, Tit, *Filotei Monahul de la Cozia*, în „Mitropolia Olteniei”, VI (1954), nr. 1-2, p. 20-35.
336. SMOCHINĂ, Nicolae, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea, „Pravila Sfinților Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare”, întocmită de ritorul și scolasticul Lucaci, în 1581*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXIII (1963), nr. 11-12.
337. SPINEI, Marcel, Prof. Dr., *Manuscrise muzicale psaltice bizantine și de tradiție bizantină din România*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXXVIII (2005), nr. 4-6, p. 264-429.
338. SPINEI, Marcel, Prof. Dr., *Manuscrise muzicale psaltice bizantine și de tradiție bizantină din România*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXXIII (2005), nr. 7-12, p. 340-429.
339. STAN, Simina Octavia, *Silvestru Morariu Andrievici, slujitorul și apărătorul caracterului românesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, anul XII, 1/2005, Editura Academiei Române, filiala Iași, Centrul de studii Bucovina, Rădăuți.
340. STANCIU, Vasile, Pr. Prof. Dr., *Manuscrise și personalități muzicale din Transilvania (sec. XVII-XVIII)*, în „Studia Universitatis Babeș – Bolyai”, Teologia Ortodoxă, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 1996, p. 53-65.

341. ȘERBĂNESCU, Nicolae, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1969), nr. 9-10.
342. TIMUȘ, Gherasim, *Epistola Bisericii Goției*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XIV(1890-1891).
343. TREBICI, Vladimir, Acad., *Facultatea de Teologie din Cernăuți (1875-1940) și importanța ei ecumenică*, în volumul „Autocefalie, Patriarhie, Slujire sfântă. Momente aniversare în Biserica Ortodoxă Română”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, București, 1995.
344. UNGUREANU, Constantin, *Populația Bucovinei în preajma anexării ei de către Austria*, în „Țara Fagilor”, Almanah Cultural-Literar V, 1996, Societatea Culturală „Arboroasa”, Cernăuți, 1996.
345. VALENCIUC, Dumitru, *Câteva precizări privind familia mitropolitului Silvestru Morariu Andrievici*, în „Arhiva Genealogică”, V, nr. 1-2, Editura Academiei Române, Iași, 1998.
346. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Activitatea muzicală a lui Macarie Ieromonahul la Mănăstirea Neamț*, în „Byzantion Romanicon” - revista de arte bizantine a Academiei de Arte George Enescu din Iași, volumul III, Iași, 1997, p. 26-48.
347. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Dezvoltarea muzicii religioase în timpul stăreției Sfântului Paisie Velicicovski cel Mare*, în „Teologie și Viață”, serie nouă, IV (1994), nr. 11-12, p. 84-102.
348. VASILE, Vasile, Prof. Univ. Dr., *Manuscrise muzicale românești din Biblioteca Mănăstirii Neamț*, în „Catalogul manuscriselor de muzică sacră din Moldova – secolele XI-XX”, volumul II, Editura Artes, Iași, 2010, p. 71-174;
349. VICOVEANU, Ioan, *60 de ani de la moartea compozitorului Gheorghe Mandicevschi*, în „Muzica”, XVIII (1968), nr. 1.
350. VICOVEANU, Ioan, *Preotul profesor Isidor Vorobchievici*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVI (1960), nr. 9-12.
351. VICOVEANU, Ioan, *Profesorul Gheorghe V. Mandicevschi (1870-1907)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLIV(1968), nr. 1-2, p. 90-91.
352. VICOVEANU, Ioan, *Un iscusit cântăreț bisericesc de altădată, Arhidiacon Mihai Ursuleac 1863-1928*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLII (1966), nr. 5-6.
353. ZAVULOVICI, Alexandru, *Tudor Flondor (1862-1908)*, în „Făt Frumos”, III, 1928.

354. ZUGRAV, Ioan, *Biserica Sfântul Ilie de lângă Suceava*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLV (1969), nr. 10-12.
355. ****Statutul Academiei Ortodoxe* în „Candela”, IV, nr. 1/1885.